

Historisk fotnote til mai 1945

Av lege Nils M. Langholm

Morgenbl.
19.5.72

109668

«Hva Sven Arntzen og hans samarbeidspartnere utrettet i 1945 og 1946, kan være forbilledlig for hele verden. De søkte ikke hevn og syndebukker — de brukte loven. Og brukte den riktig.» (C.C. i Morgenbladet 4. april 1972: «Riksadvokatens».)

«...Littelljohn hevder at det land som gikk hardest frem var Norge. I Norge ble over 90 000 personer undersøkt av politiet på mistanke om samarbeide. Av disse ble 18 000 sendt i fengsel. 28 000 fikk bot og/eller mistet sine borgerlige rettigheter.» (H. i Farmand 6. mai 1972.)

FREMDELES i mange år vil det i vårt land være slik at mange mennesker hvert år i april og mai vil reflektere spesielt over begivenhetene som fant sted i april 1940 og mai 1945 — og i tiden før og etter disse tidspunktene.

Det gjelder spesielt for dem som stod i sentrum av begivenhetene den gang, på den ene eller andre side, men det gjelder også mange som gjennom familie, vennskap eller på andre måter har stått noen spesielt nær som var i begivenhetenes sentrum den gang.

Den offentlige interesse har nok vært større i år enn i mange år tidligere, særlig p. g. a. utgivelsen av bøkene «Quisling, Rosenberg og Terboven» av Hans-Dietrich Loock, og «The patriotic Traitor, a history of Collaboration in German Occupied Europe 1940/45» av David Littlejohn.

For min egen del må nevnes at min fornyede interesse, og i dette tilfelle min indignasjon, ble vekket ved artikkelen «Riksadvokatens» av C. C. i Morgenbladet 4. april 1972. Jeg overvælet straks å ta til motmæle mot spesielt den meningsytring som er sitert ovenfor, men spesielle motforestillinger har bevirket at det ikke ble gjort. Da artikkelen imidlertid hittil er blitt stående uimotsagt i Morgenbladets spalter, og da interessen også ved andre artikler er blitt ioldt meget sterkt levende, og da jeg frykter at Morgenbladets redaksjon har hatt meget liten forståelse for de typer av motforestillinger som er aktuelle i denne sammenheng, finner jeg det nødvendig å komme med disse betraktninger.

Artikkelen «Riksadvokatens» var en hyldelse til en 75-års jublant, tidligere riksadvokat Sven Arntzen, men var dessuten formet som en generell hyldelse til både Arntzen og de andre som hadde de viktigste oppdrag i forbindelse med rettsoppgjøret etter krigen. Motforestillingene mot å ta til gjennmæle straks, var spesielt det almindelige hensyn til jublanten. Man vil nemlig la en 75-års dag bli en stridens dag. Her vil jeg ovenfor C. C. imidlertid sterkt fremholde at en jubileumsoptale kan være en ganske uegnet anledning til å ta opp kontroversielle emner og hevde unyanserte synspunkter på saksområder hvor sterk uenighet kan ventes fra enkeltes side, og bør ikke formes som en utfordring overfor og nedvurdering av mennesker hvis meninger er eller har vært sterkt divergerende fra jublantena.

Dette er det mange mennesker som vet i dag, mennesker som har kjent disse uskyldig domte både før og etter dommen, og som har skjont at noe måtte være galt.

Hverken riksadvokat Arntzens innsats eller mange NS-medlemmers eventuelle brøda kan vurderes med distanse på lenge enda. Dette er noe av det tragiske i situasjonen. En vurdering pr. distanse, en oppreisning av en historisk urett, vil alltid måtte skje pr. post mortem.

Først når aktiserne har forlatt scenen, først lenge etter dette tidspunkt, kan det hele vurderes pr. distanse.

UNDERVEIS i en historisk dom, er det imidlertid i dag på tide å fastslå i en fotnote at mange NS-folk hverken var sjofle forrædere eller villedede svermere, men patriotiske realister, som hadde sett den kom-

Hjemmefronten rykker inn i Oslo — i maldagene 1945. I disse glade befrielses-dagene kjølvaan fulgte imidlertid begivenheter vi som nordmenn ikke har grunn til å være stolte over, hevder artikkel-forfatteren.

ALLIKEVEL MÅ innrømmes at den nok sterkeste motforestilling mot dette å protestere offentlig, er frykten for å få sitt eget standpunkt misforstått, frykten for hva andre vil si. Da jeg mener at menneskefrykt ikke er noen aktverdig grunn til å tie i viktige saker, protesterer jeg herved mot det jeg oppfatter som en av C. C. foretatt generell særkrenkelse av de domte i rettsoppgjøret. Jeg opprøres av utsagnet om at rettsoppgjøret kan være forbilledlig for hele verden.

Hvis C. C. mener at riksadvokat Arntzen og hans medarbeidere skal ha ros fordi de bremsset mobbens lynse-stemming i 1945, så kunne han ha sagt det, og jeg ville gi ham rett. Men å si at lov og rett fikk råde, det går litt for vidt, C. C.

Loven og retten ble strukket og tøyet slik at den skulle passe til formålet. På denne måte rammet den mange som ikke bare subjektivt, etter egen overbevisning, men objektivt, var uskyldige, mennesker som hadde gjort sitt lokalsamfunn store tjenester. Den rammet økonomisk passive partimedlemmer etter bestemmelser som ihvertfall var skreddersydd til det formål de skulle brukes til.

mende fare og som ville styrke vårt forsvar for å verne vår nøytralitet, som hele tiden kun hadde sitt lands og sitt hjemsteds gode for øyet. Det som skilte var en uenighet i sak — ikke en svikt i fedrelandssjærlighet. Dette gjelder ikke alle — kanskje ikke de fleste — men det gjelder tilstrekkelig mange til at dette må sies.

For ordens skyld vil jeg tilføye at jeg personlig tar avstand fra nasjonalismen — og fra alle andre former for sosialisme og diktatur, og mine meninger står meget fjernt fra det jeg kjenner til av Nasjonal Samlings program.

Men om jeg en gang skulle komme til å bli trukket for retten fordi jeg var medlem av Høyre — hvilket jeg er — så ville jeg ikke ha større grunn til å beklage meg enn de som fikk lide fordi de hadde vært medlemmer av NS.

For den som over alt annet verdsetter rettsstaten og rettsikkerheten, må det derfor være bedre å erkjenne at rettsoppgjøret, men den summariske behandling av de tiltalte, var et uverdigg kapittel i Norge historie, som rettsstat.

Ingen hederlige interesser kan være tjent med at dette kapittel glorifiseres.

Morgenbladet 19.5.72